

KULTURMILJØER I HOLBÆK BY
SMEDELUNDSGADE

Historie

Navnet *Smedelundsgade* har rødder tilbage i middelalderen, hvor smedene med deres brandfarlige virksomheder holdt til uden for byen i *Smedelunden*.

Gaden var i 1800-tallet en af de primære indfaldsveje til Holbæk for rejsende fra syd og øst. I løbet af sidste halvdel af 1800-tallet udviklede den sig til handsgade med store købmandsgårde, som lå lige inden for bygrænsen. Dette var en fordel for oplandets bønder, som kom til byen med landbrugsvarer, men i høj grad også for købmændene inden for bygrænsen. Smedelundsgade udviklede sig hurtigt til en handsgade med håndværk og specialforretninger med vareudstilling i vinduerne.

Arkitektur

Gaden præges af bygninger med en fast facaderytme, portåbninger, sadeltage i rød tegl, kviste og frontkviste. Bygningerne følger den oprindelige gadelinje, som er meget klart defineret. Enkelte steder er bygningsmassen dog trukket en smule tilbage (Ford, SuperBest). Husenes skala varierer fra halvanden til fire etager, men gaden fremstår overordnet set homogen både skalamæssigt og arkitektonisk.

De mange portåbninger og det dertilhørende byliv i gårdene på Smedelundsgades bagside fortæller historien om en aktiv handsgade både før og nu.

En håndfuld bygninger fremstår som historiske nedslagspunkter på Smedelundsgade.

Vagten: Den markante bygning på hjørnet af Ahlgade og Smedelundsgade blev opført i 1913 til fordel for det tidligere vagt- og sprøjtehus, som den overtog navnet fra. Bygningens afrundede hjørne markerer gadens naturlige forløb videre over i Ahlgade. **(Foto 21)**.

Komediegården: Ejendommen er opført i 1788 og rummede et af Danmarks ældste provinsteatre, før der blev indrettet jernstøberi, som i øvrigt var en af de første industrielle virksomheder i byen. Bygningen bidrager, trods væsentlige ombygninger af stueetagen, stadig stadig med stor kvalitet til det samlede arkitektoniske gadebillede i kraft af skalaen, den dominerende frontkvist og den ubrudte tagflade. **(Foto 13)**.

Stenstrups Gård: Den røde bygning er opført i 1770 som en af byens første købmandsgårde. Med sin fine facaderytme og markante portåbning bidrager den positivt til fortællingen om handsgaden. Bygningen er blevet renoveret i 2011. **(Foto 6 og 7)**.

Gendarmergården: Ejendommen er en af byens ældst bevarede, og delelementer kan spores helt tilbage til Chr. 4. Holbæk Museum råder over bygningsdele derfra fra ca. 1620. Det åbne og indbydende baggårdsmiljø har et stort potentiale i forhold til livet i bymidten og gør bygningen til en vigtig del af Smedelundsgade. **(Foto 8, 11 og 12)**.

Smedelundsgade 32a: Bygningen var fredet indtil 2012 og er opført i ca. 1800. Den fremhæver sig fint i gadebilledet med sin let fremskudte frontkvist. **(Foto 4)**.

Gadens homogenitet i forhold til bygningshøjder og byggeskik samt dens bugtede forløb er i sig selv værd at fremhæve som et bærende element.

BESKRIVELSE AF KULTURMILJØ: SMEDELUNDSGADE, HOLBÆK

TRUSLER/SÅRBARHED

Selv om Smedelundsgades historie går langt tilbage i tiden, kan dens rødder stadig aflæses i gadens struktur og i enkelte bygninger.

Mange af de ældre huse har en modulering (facadeopdeling skabt af vinduernes placering), som harmonerer fint med gadens skala og tæthed, mens flere af de nyere bygninger er uden sokkel og har langstrakte facader med en mindre tydelig modulering. Dette er med til at sløre oplevelsen af Smedelundsgade som et homogent kulturmiljø.

For at undgå materialeforvirring, skalamæssig uligevægt og sløring af gadens hovedstruktur i fremtiden, bør man se det eksisterende bymiljø som noget, der kan forstærkes gennem nye, velovervejede byggeprojekter. Man skal ikke bygge i konkurrence med den eksisterende bygningsmasse, men tværtimod fortolke og dyrke gadens historiske og arkitektoniske værdier.

BEVARINGSTILTAG

Konkrete tiltag

Føtex er et godt eksempel på en bygning, der følger flere af gadens arkitektoniske principper. Gadelinjen følges, skala og materialevalg er afdæmpet og frontkvist-motivet er genbrugt.

Stenstrups Gård i umiddelbar forlængelse af Føtex er i 2011 blevet renoveret, og facaderytmen består, selv om vinduerne er ført ned til soklen. De nyere kviste er udført i glas, men er trods et moderne formsprog stadig med til at understrege husets rytme.

Historien om det driftige erhverv holdes i live i gadens baggårde. Eksempler på dette findes bl.a. i Gendarmergården og i Slagtergårdens baggård, hvor der i 2011 blev investeret i en modernisering af produktionslokalerne. Byliv i baggårdene kan være med til at forstærke Smedelundsgade som aktiv handelsegade.

Vigtige pointer

Smedelundsgades vigtigste karakteristika er en stram gadelinje og et bugtet gadeforløb, en ensartet bygningskala, portåbninger og baggårde samt en vertikal facademodulering. Tilsammen fortæller de historien om en af Holbæks vigtigste handelsegader før og nu. I forbindelse med ændringer af gadens struktur og bygningsmasse er det vigtigt at holde sig for øje, at historien ikke bør sløres, men forstærkes. F.eks. kan man:

- Genfortolke de beskrevne værdier i nybyggeri.
- Dyrke baggårdsmiljøerne og skabe forbindelser på tværs af gaden.
- Forstærke de historiske pejlemærker.
- Stramme facaderne op og genoverveje opsætningen af skilte og markiser.

KORT: SMEDELUNDSGADE, HOLBÆK

Kort over kulturmiljøets afgrænsning samt angivelse af, hvor fotografierne er taget.

FOTOREGISTRERING: SMEDELUNDSGADE, HOLBÆK

Foto 1:

Kulturmiljøet er mod syd afgrænset af Kastanievej/Borgmester N. E. Hansensvej.

Foto 2:

Smedelundsgades bugtede forløb og klart afgrænsede gadelinje.

Foto 3:

Nyere port-motiv og tilhørende baggård.

Foto 4:

Smedelundsgade 32A (fredning ophævet i 2012). Eksempel på let fremskudt frontkvist, handel i stueetagen og bolig på førstesalen.

FOTOREGISTRERING: SMEDELUNDSGADE, HOLBÆK

Foto 5:

Smedelundsgade 30, eksempel på markant frontkvist.

Foto 6:

Stenstrups Gård (1770) var en af byens første købmandsgårde.

Foto 7:

Portåbningen i Stenstrups Gård.

FOTOREGISTRERING: SMEDELUNDSGADE, HOLBÆK

Foto 8:

SuperBest-facaden er trukket tilbage i forhold til Gendarmergårdens.

Foto 9:

Husenes skala varierer en smule, men ligger typisk på omkring 2½ etage.

Foto 10:

Slagtergårdens port.

Foto 11:

Gendarmergårdens port.

FOTOREGISTRERING: SMEDELUNDSGADE, HOLBÆK

Foto 12:

Gendarmergårdens baggårdsmiljø med kirkegårdens træer som grønt bagtæppe.

Foto 13:

Komediegården (1788) rummede et af Danmarks ældste provinsteatre før der blev indrettet jernstøberi. Bygningen er kraftigt ombygget i stueetagen og præges af skilte og markiser, men er stadig af høj arkitektonisk kvalitet.

Foto 14:

Smedelundsgade 20, port og baggård.

FOTOREGISTRERING: SMEDELUNDSGADE, HOLBÆK

Foto 15:

Smedelundsgades bugtede forløb. Ny hjørnebygning til venstre, *Vagten* i midten og *Rosen* til højre.

Foto 16:

Historisk foto: Konsul Flindts Pakhus på Jernbanevej hørte til en købmandsgård på hjørnet af Smedelundsgade.

Billedet er fra Kommuneatlas Holbæk.

Foto 17:

Pakhuset har ved ombygning mistet en stor del af sin oprindelige karakter og er et eksempel på, at man trods gode intentioner kan gå for langt i bestræbelserne på at bevare historiske bygninger.

Foto 18:

Bilforretningen på hjørnet af *Rosen* følger ikke nogle af Smedelundsgades omtalte principper (gadelinje, modulering, materialer).

FOTOREGISTRERING: SMEDELUNDSGADE, HOLBÆK

Foto 19:

Legetøjsforretningens facade har et horisontalt udtryk, og solskyggen (overdækningen) er et fremmedelement i gadebilledet.

Foto 20:

Husene i Smedelundsgades nordvestlige del er trukket en smule tilbage og leder videre over i Kirkestræde.

Foto 21:

Vagten (1913) i Smedelundsgades nordvestlige hjørne markerer med sit afrundede hjørne gadens naturlige forløb videre over i Ahlgade.

KILDEHENVISNING: SMEDELUNDSGADE, HOLBÆK

Lene Floris

Smedelundsgade. Historien i gaden og gaden i historien

2004

Miljøministeriet. Skov- og Naturstyrelsen

Kommuneatlas Holbæk

1993

Registreringen er foretaget d. 7. maj 2012.